

immár az egész világot látóterébe fogó Európája között. A sorozat szerkezete azonban kevésbé engedni, hogy az egyes felvetett témáknak e hosszú időintervallumban történt változásairól is szó essék.

Mindezekkel együtt is ajánlom e könyvet azoknak, akik egy mesés csodautazást akarnak tenni Európa egyik leggazdagabb korszakának legnagyobb, legerősebb és ekkoriban legpompásabb országába.

THIMÁR ATTILA

*(Fordította Horváth Ágnes,
Corvina Kiadó, Budapest, 2006,
192 oldal, 5990 Ft)*

JOHN LUKACS:

Hitler és Sztálin 1941. június

A történelem menetét gyakran ábrázolják „makrogazdasági és makrotársadalmi” folyamatok ellenállhatatlanul sodró erejű árként, melyet a „történelmi szükségszerűség” nevében nem változtathat meg senki és semmi. Ismerjük az eseményeket, a megvívott ütközeteket, az átélt válságokat vagy éppen a boldog békeidők mindenkori hercehurcáit, s ebből a legegyszerűbb levonni a következtetést: így van, mert így kellett lennie. Az efféle történelemírásból gyakran marad ki a döntéseket meg-

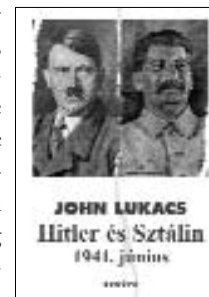
hozó ember, a személyiség történelemformáló, trendeket, gazdasági és társadalmi folyamatokat megváltoztató szerepe.

John Lukacs, a neves történész „szakterülete” éppen ez. Ebben a könyvében a II. világháború egyik legizgalmasabb és legfordulatosabb nagyhatalmi játszóját járja körül, amely véleménye szerint a döntő fordulatot hozta annak menetében. A kötet azt a nem egészen egy esztendő mutatóját mutatja be, amely 1940. július 31-én vette kezdetét, amikor Hitler parancsot adott a német vezérkarnak egy oroszországi hadjárat terveinek kidolgozására, s amely egészen 1941. június 22-ig, a Barbarossa-művelet megkezdéséig tartott. A problémát a szerző így írja le: „Egy háborúhoz két küzdőfél kell. És 1941. június 22-én Hitler mindenáron háborút kezdett Oroszországgal. Nem is támasztott követeléseket, mert gyanította, hogy Sztálin teljesítené őket. Ugyanakkor Sztálin nem akart háborút Németországgal, nem akart harcolni Hitlerrel, hiába szaporodtak a jelek, hogy a németek támadásra készülnek; nem hitte, hogy Hitler támadni fog, mert nem akarta és nem tudta elhinni.”

A Barbarossa-művelet megkezdése előtt és után két egészen más világ létezett. Mindkettőt alapjaiban határozta meg a „két óriás”, Hitler és Sztálin, a két totális állam vezetője. Pályájuk, hatalomgyakorlásuk módja sokban hasonlít egy-

másra – még akkor is, ha sokban el is tért egymástól. Sok tekintetben felnéztek egymásra, olykor a másik technikáit is felhasználták mindennapi praxisukban. Furcsa vagy talán nem is olyan furcsa szövetségük nem kínált szabadulást Európa népei számára az alól a zsarnokság alól, amelyet Hitler épített ki a kontinensen. Szakításuk okai – messze túl az államrezonon, a politikai racionalitáson – személyiségükben keresendők.

Lukacs könyve jó példa egy másik jelenségre is, amelyre minden történelmi tárgyú munkát kézbe vevő embernek figyelnie kell. Ez pedig a személyiség szerepe a történelem kutatásában. Igaz ez még akkor is, ha – mint esetünkben is – a szakma sza-

bályait messzemenően alkalmazó, korrekt, kitűnő írást olvashatunk. A szerző az eseményeket az angol-szász világból szemléli, krónikáját az angolszász világból, „Londonból” írja. Ez természetesen legszembetűnőbben a forrásokhoz való hozzáférés nyelvi nehézségeinél érhető tetten, hiszen ezzel a problémával mindenki szembekerül, aki egy olyan bonyolult és összetett problémát akar vizsgálni a források tükrében, mint a II. világháború.

Elbeszélői módszerének nagy érdeme, hogy a történeteket nem „visszafeti”, hanem rekonstruálva a helyzetet – „felállítva a táblán a bábukat” – felvillantja a lehetőségeket, a lehetséges leágazásokat és változatokat – ugyanakkor sohasem időzik el szerencsétlen gondolatkísérleteknél, „mi lett volna, ha” típusú fellelések nélkül.

Végezetül érdemes idézni John Lukacs könyvének záró sorait. Ezek egy történész személyes vallomását

állítják elénk, amely már minden bizonnyal túlmutat a történelemtudományon: „Hitler és Sztálin óriások voltak. De úgy tűnik, hogy a Gondviselés nem engedi, hogy óriások uralják a világot, vagy akár csak a világ nagy részét. Mi lehet a végső jelentése annak a különleges ténynek, hogy a Németországgal és Hitlerrel szembeni megtorlás nagy eszköze Sztálin Vöröshadserege volt? Ezt talán a nagyszerű portugál közmondással lehet a legjobban megfogalmazni: Isten görbe vonalakkal ír egyenest.”

SZENTPÁLY-JUHÁSZ MIKLÓS

*(Fordította M. Nagy Miklós,
Európa Könyvkiadó, Budapest, 2006,
152 oldal, 2200 Ft)*